

Genç Çiftçilerin Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin ve Çiftçilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Isparta İli Örneği

Cansu BAŞARANOĞLU

Orcid no: 0000-0003-3688-0524

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260, Isparta

Hasan YILMAZ

Orcid no: 0000-0002-0487-8449

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 32260, Isparta

Makale Künyesi

*Araştırma Makalesi /
Research Article*

*Sorumlu Yazar /
Corresponding Author*
Hasan YILMAZ
hasanyilmaz@isparta.edu.tr

Geliş Tarihi / Received:
08.07.2019

Kabul Tarihi / Accepted:
15.05.2020

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 26 Sayı: 1 Sayfa: 19-28
Turkish Journal of
Agricultural Economics
Volume: 26 Issue: 1 Page: 19-28

DOI 10.24181/tarekoder.588735
JEL Classification: O13, Q18, J43,
R10

Özet

Amaç: Bu çalışma Isparta ilinde tarımsal faaliyette bulunan genç çiftçilerin çiftçilik özelliklerinin ve çiftçilik yapma eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Tasarım/Methodoloji/Yaklaşım : Çalışmanın ana materyali 18-40 yaş aralığında 110 genç çiftçi ile yüz yüze anket çalışması yapılarak elde edilmiştir. Veriler, bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapan genç çiftçiler (40 çiftçi) ve yalnızca bitkisel üretim yapan genç çiftçiler (70 çiftçi) olmak üzere iki gruba ayrılarak analiz edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılığı analiz etmek için ki-kare testi kullanılmıştır.

Bulgular: Analiz sonuçları göstermiştir ki genç çiftçilerin ikamet ettikleri yer (köy, ilçe merkezi ve il merkezi), çiftçi aile büyüklüğü ve işletme geliri değişkenleri ile gruplar arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olduğu saptanmıştır. Genç çiftçilerin; tarımsal faaliyet dışı iş teklifi alırsam çiftçiliği bırakırım, tarım sektörü gençler için hala önemli bir istihdam alanıdır, genç çiftçilere yönelik tarımsal destekler gençler için önemli bir motivasyon kaynağıdır ve genç çiftçilerin sosyo- ekonomik koşullarının iyileştirilmesi gençlerin köyde kalma ve çiftçilik yapma eğilimlerini artırır, faktörleri çiftçilik yapma eğilimlerini etkileyen ana faktörler olarak belirlenmiştir. Genç çiftçilerin çiftçilik yapma eğilimlerini etkileyen bu faktörler ile gruplar arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılık olduğu saptanmıştır.

Özgünlük/Değer: Genç çiftçilerin çiftçilik özellikleri ve çiftçilik yapma eğilimleri belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: genç çiftçi, kırsal gençlik, çiftçilik özellikleri, çiftçilik yapma eğilimi, kırsal kalkınma, Isparta

Determination of the Farming Attributes of Young Farmers and their Tendencies of Engagement in Farming: A Case study in Isparta Province

Abstract

Purpose: The study was carried out with the aim of determining the farming attributes of young farmers and their tendencies of engagement in farming in Isparta province.

Design/Methodology/Approach: The main material of the study was obtained by using a face to face survey with 110 young farmers between 18-40 years of age. Collected data were divided into two groups and analyzed: group 1, young farmers that livestock and crop production (40 farmers) and group 2, young farmers that only crop production (70 farmers). Chi-square test was used to analyze differences between groups depending on the normality of the data.

Findings: The analyze results showed that statistically significant differences between these two groups with respect to the place of farmer's residence (village, district center and provincial center), farmer's family size and farm income. The main factors affecting young farmers' tendencies of engagement in farming were found to be: if I get a non-agricultural job offer, I give up farming, agriculture sector is still an important employment area for rural youths, agricultural supports for young farmers are important motivation source, the improvement of rural youths' socio-economic conditions increases the probability of young farmers staying in the village. It was also revealed that the statistically significant differences between these two groups with respect to these factors in terms of their tendencies of engagement in farming.

Originality/Value: Farming attributes of young farmers and their tendencies of engagement in farming have been determined.

Key words: young farmer, rural youths, farming attributes, tendency to farming, rural development, Isparta

1.GİRİŞ

Tarım, temel gıda maddesi üreten ve ürettiği ürünleri işleyerek insanların ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitlendiren önemli bir üretim faaliyetidir. Bu yüzden toplumların gıda güvencesini sağlayarak ekonomik kalkınma üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. İnsanların hayatını sürdürebilmesi için besin ihtiyacı vazgeçilmez bir unsurdur. Toplum sağlığı ve sosyoekonomik kalkınma, yeterli ve dengeli beslenme ile sağlanabilir. Toplumların yeterli ve dengeli beslenebilmesi için öncelikle yeterli miktar ve kalitede besin maddelerini temin edebilmek ve bu ürünleri satın alabilecek bir gelire sahip olması gerekmektedir.

İnsanların ihtiyaç duyduğu besine erişebilmeleri için gıda güvencesinin sağlanması gerekmektedir. Gıda güvencesi ise tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Gıda arzının güvencesi olan tarım sektörü, günümüze kadar ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan ilerlemesinde çok önemli görevler üstlenmiş, gelecekte de bu görevleri üstlenmeye devam edecek bir sektör konumundadır (Doğan ve ark., 2016).

Tarımsal üretimde kullanılan girdilerin maliyetlerinin artması, üretim faaliyetlerinin sonucunda elde edilen gelirin düşük olması, tarım arazilerinin gerek miras yoluyla gerek farklı nedenlerle parçalanarak küçülmesi, üreticinin küçük işletmelere sahip olması gibi nedenlerle kırsal alanda yaşayan genç nüfus tarımsal faaliyette bulunmak istememektedir (Villa, 1999 ; Yalçın ve Kara, 2016 ; Doğan ve ark., 2018). Ayrıca, günümüzde kırsal alanlarda yaşayan gençler, kırsal alanlardaki sosyo ekonomik ve kültürel olanakların yetersizliği sonucu ortaya çıkan iticilik ile kentsel alanların sosyo ekonomik ve kültürel çekiciliği sonucu kentsel alanlara göç ederek tarım dışı alanlarda iş bulmaya yönelmektedirler. Tüm bunların sonucunda tarımsal üretimle uğraşan ve kırsal alanda kalan nüfus yaşlanmaya başlamıştır. Tarımsal üretimin geleceği ve sürdürülebilirliği açısından bu durum önemli bir risk oluşturmaktadır (Yılmaz ve ark., 2014).

Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan sonra sanayileşmenin de etkisiyle nüfus önemli bir demografik değişim sürecine girmiş; kentleşme, özellikle genç nüfusun kırsaldan kente göçü ve kırsalda kalan nüfusun yaşlanması gibi sebepler kırsal bölgelerin nüfus yapısını değiştirmiştir. Kırsal alanın sosyo ekonomik yapısındaki bu değişim, özellikle tarımsal üretim faaliyetinin kırsal alanlarda yapılması nedeniyle, kırsalda kalan nüfus üzerine daha fazla araştırma yapma ihtiyacını doğurmaktadır (Yavuz, 2005; Gönüllü, 2015).

Genç bir nüfusa sahip ülkelerden biri olan Türkiye nüfusunun yaş ortalaması 31.7 yıldır. Kırsal alanlarda yaşayan gençlerin kentsel alanlara göç etmesi sebebiyle tarım sektöründe istihdam edilen gençlerin sayısı her geçen gün azalmaktadır. Kırsalda yaşayan nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak tarım sektöründe istihdam edilen kişilerin yaş ortalaması yükselmektedir. Yapılan bir çalışmada tarımda istihdam edilenlerin yaş ortalaması 52 yıl olarak hesaplanmıştır (Anonim, 2019).

Gençlerin tarımdan uzaklaşması ile kırsal alanda yaşayan toplumun demografik yapısının olumsuz yönde bozulması, gelecekte gıda üretimi açısından önemli sorunlar ortaya çıkaracağını söylemek mümkündür (Doğan ve ark., 2018). Nitekim dünyada tarım kesiminde çalışan kişilerin giderek yaşlanması birçok ülkenin karşılaştığı bir problem haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler bu konunun önemini vurgulamakta, tarımsal üretim yapmayı cazip hale getirmeye yönelik olarak genç çiftçiler ve küçük aile işletmeleri için teşvik ve destekleme politikalarının uygulamaya konulmasını önermektedir (Kontogeorgos, vd., 2014a).

Kırsal nüfus ve istihdam ekonomik gelişme açısından önemli bir dinamiktir. Türkiye'de toplam istihdamda tarım sektörü her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de toplam nüfus içerisinde kırsal nüfusun payı, toplam istihdam içerisinde ise tarımsal istihdamın payı ekonomik gelişmeye bağlı olarak azalmaktadır (Yılmaz ve Boğa, 2019).

Son yıllarda Türkiye'de kırsal alandan kentlere göçün artması, tarımla uğraşan nüfusun yaşlanmasından dolayı hükümet kırsal politikalarında değişiklik yapmıştır. Politika değişikliği ile gençlere ve kadınlara önem verilerek, kırsal kadın ve gençlere yönelik projeler uygulanmaya başlamıştır. Bu kapsamda Tarım ve Orman Bakanlığı 2016 yılında Genç Çiftçilerin Desteklenmesi Projesi'ni uygulamaya koyarak hem gençleri hem kadınları desteklemiştir. Projede genç çiftçi "18-40 yaş aralığında, kırsal alanda ikamet eden/etmek isteyen ve tarımsal faaliyet gösteren/göstermek isteyen gerçek kişiler" olarak tanımlanmıştır. Bu projenin amacı ise "tarımda sürdürülebilirliğin sağlanması, genç çiftçilerin girişimciliğinin desteklenmesi, gelir düzeyinin yükseltilmesi, alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması ve kırsalda genç nüfusun istihdamına katkı sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir (Anonim, 2016).

Tarımın çok fonksiyonluluğunun yerine getirilebilmesi, sosyal sürdürülebilirliğinin sağlanması ve tarımsal üretimin yenilikçi potansiyelinin harekete geçirilmesinde genç çiftçiler önemli rol oynamaktadırlar (Anonymous, 2013).

Isparta ili Türkiye'nin meyvecilik yapılan önemli illerinden biridir. İlde tarla tarımından meyve tarımına doğru bir yönelme vardır. İlde yıllar itibarıyla meyve alanları ve üretimi artmakta, ilin Türkiye meyve üretiminden aldığı pay artış göstermektedir. Meyvecilik sektörü entansif tarım tekniklerinin uygulandığı, bilgi ve teknolojinin yoğun olarak kullandığı bir üretim dalıdır. Bu anlamda Isparta ilinde genelde tarım, özelden ise meyvecilik sektörünün sürdürülebilirliği, gıda arz sorunlarının yaşanmaması ve gençlerin istihdamı ve üretime devam etmeleri açısından genç çiftçilerin çiftçilik yapma eğilimlerinin ve özelliklerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmaya bu nedenle ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'de genç çiftçiler üzerine yapılmış olan çalışma sayısı sınırlıdır ve yapılan çalışmalar da genç çiftçi projesinin etkilerini değerlendirmek üzerinedir. Bu çalışmada ise genç çiftçilerin çiftçilik özelliklerinin ortaya konması ve tarımsal üretime devam etme konusundaki eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu durum çalışmayı ayrıca özgün kılmaktadır. Çalışmanın bulgularının kırsal gençliğe ve genç çiftçilere yönelik politikaların belirlenmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

2.MATERYAL ve YÖNTEM

Bu çalışmanın ana materyalini, Isparta ilinin merkez ve ilçelerinde tarımsal üretim yapan 18-40 yaş arası genç çiftçilerden anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmaktadır. Yapılan literatür çalışmasında özellikle Avrupa birliği istatistiklerinde 18-35 yaş arası nüfus genç kabul edilirken, tarım ve kırsal kalkınma politikalarında ise 40 yaş ve altı çiftçilik yapanlar ile tarımsal faaliyete yeni başlayıp ilk kez işletme kuranlar genç çiftçi olarak tanımlanmaktadır (Anonymous, 2013). Aynı zamanda, Tarım ve Orman Bakanlığının uygulamaya koyduğu “Genç Çiftçi Projesi” destek programında 18-40 yaş aralığında ki gençler kapsama alınmıştır (Anonim, 2016). Bu nedenlerle bu çalışmada da, 18-40 yaş arası genç çiftçi olarak kabul edilmiş ve onlarla çalışılmıştır. Bu çalışmada, popülasyonun temsil kabiliyetini artırmak için Isparta İl Tarım ve Orman Müdürlüğünde çalışan ziraat mühendisleri ile görüşme yapılarak; Isparta ilini sosyo-ekonomik ve tarımsal potansiyelini temsil edebilecek, genç çiftçi sayısının yüksek olduğu 5 ilçe ve bu ilçelerin her birinden 1 köy olmak üzere 5 köy gayeli olarak seçilmiştir. Çalışma Senirkent – Büyükkabaca Köyü, Eğirdir – Tepeli Köyü, Yalvaç – Kuyucak Köyü, Sütçüler – Kesme Köyü ve Merkez – Yakaören köyünde yapılmıştır. Bu köylerdeki genç çiftçi sayısının belirlenmesinde Isparta İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından yapılan bir çalışma ile tespit edilen sayılar dikkate alınmış ve tam sayım yöntemi ile toplam 110 genç çiftçi ile anket yapılmıştır (Anonim, 2017a).

Dünyada ve Türkiye’de konu ile ilgili literatürler taranarak çalışmanın amacına uygun anket soru formu oluşturulmuş (Arlı ve ark., 2014; Doğan ve ark., 2018; Kontogeorgos ve ark., 2014; Kimaro ve ark., 2015; Altıntaş ve ark., 2019), yüz yüze görüşmeler sonucunda birincil veriler elde edilmiştir. Anket yapılan çiftçilerin tamamı erkektir. Genç çiftçiler; sadece bitkisel üretimden gelir sağlayanlar ile hem bitkisel hem de hayvansal üretimden gelir sağlayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Veriler, genç çiftçilerin tarımsal üretim yapılarına göre; bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapan çiftçiler (40 çiftçi) ve yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçiler (70 çiftçi) olmak üzere iki gruba ayrılarak analiz edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılığı analiz etmek için ki-kare testi kullanılmıştır.

Ki-kare (χ^2) testi araştırmacılarca çok çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Gruplar arasında ilişkilerin var olup olmadığının testi ve iki değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadıklarının testi kullanım alanlarından bazılarıdır. Esasen χ^2 testi sadece ilişkilerin tespitinde değil, değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde de kullanılmaktadır. Gözlenen frekanslar (O_{ij}) ile beklenen frekanslar (E_{ij}) arasındaki farkın karesinin beklenen frekanslara olan oranlarının toplamı yaklaşık χ^2 dağılır ve söz konusu test istatistiği aşağıdaki gibi formüle edilir (Köseoğlu ve Yamak, 2008).

$$\chi^2 = \sum_{ij} \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Genç çiftçilerin sosyo-ekonomik ve işletme yapılarına ilişkin özellikleri

Genç çiftçilerin sosyo-ekonomik ve işletme yapılarına ilişkin özellikleri Çizelge 1’de verilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan genç çiftçilerin %36.36’sının bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yaptığı, %63.64’ünün ise sadece bitkisel üretim yaptığı saptanmıştır. Genç çiftçilerle yapılan başka bir çalışmada ise çiftçilerin %11.67’sinin sadece bitkisel üretim yaptığı ortaya çıkmıştır (Nag ve ark., 2018).

Genç çiftçilerin yaş ortalamaları 28.40 yıl, ortalama deneyim süreleri 11.02 yıl, ortalama aile birey sayısı 4.37 kişi olarak bulunmuştur. Genç çiftçilerle ilgili Kahramanmaraş ilinde yapılan bir çalışma da ise genç çiftçilerin ortalama yaşı 27.24 yıl, ortalama deneyim süresi 6.98 yıl, ortalama aile birey sayısı 4.90 kişi olarak saptanmıştır (Çelik, 2018). TR-83 bölgesinde (Tokat, Amasya, Çorum, Samsun) yapılan çalışmada genç çiftçilerin ortalama yaşı 28, aile birey sayısı ise 6 kişi olarak bulunmuştur (Altıntaş ve ark., 2019).

Genç çiftçilerin ortalama eğitim gördükleri süre 10.95 yıl olarak saptanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın yayınladığı 2017 Performans Programında, Türkiye’de ortalama eğitim süresi 8.5 yıl olarak belirtilmiştir (Anonim, 2017b). Yapılan bu çalışmada ise araştırma bölgesinde tespit edilen genç çiftçilerin ortalama eğitim süresinin Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Genç çiftçiler arasında tarım dışı geliri olanların oranı %41.82 olarak saptanmıştır. Bu oran hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerde %40 iken, yalnız bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde %42.86 olarak belirlenmiştir. Doğan ve ark. (2018) tarafından yapılan çalışmada, genç çiftçilerin tarım dışı faaliyette bulunma oranı %35.9 olarak tespit edilmiştir. Kontogeorgos (2014), tarafından Yunanistan’da yapılan çalışmada ise çiftçilerin %71,2’sinin sadece tarımsal üretimden gelir elde ettiği, %28.8’inin ise tarım dışı faaliyetlerden gelir elde ettikleri belirtilmiştir. Isparta ilinde yapılan bu çalışmanın bulgularına göre tarım dışı faaliyetlerden gelir elde edenlerin oranı (%41.82), Yunanistan’da ki çalışmada tespit edilen orandan daha yüksektir (%28.8). Bu durum araştırma bölgesinde genç çiftçilerin tarımsal üretimden elde ettikleri gelirin yaşam giderlerini karşılamaya yetmediğini, bu nedenle tarım dışı gelir kaynaklarına yönelmiş olmaları ile açıklanabilir ise de daha ileri araştırmalara ihtiyaç duymaktadır.

Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin ortalama işletme arazileri 66.75 dekar, ortalama mülk arazileri 26.25 dekar iken yalnız bitkisel üretim yapan çiftçilerin ortalama işletme arazileri 47.81 dekar, ortalama mülk arazileri 34.41 dekar olarak bulunmuştur. Altıntaş ve ark., (2019) tarafından yapılan çalışmada genç çiftçilerin ortalama işletme arazi genişliği 36.54 dekar olarak saptanmıştır. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin, yalnız bitkisel üretim yapan genç çiftçilere göre; işletme arazi genişliğinin daha büyük, mülk arazi genişliğinin ise daha küçük olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin daha fazla kiraya arazi işledikleri, bu arazileri yem bitkisi üretimi için kullandıkları sonucuna ulaşılabilir. Genç çiftçilerin ortalama 2.65 büyükbaş ve 16.35 küçükbaş hayvana sahip olduğu belirlenmiştir. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin ortalama 7.23 baş büyükbaş ve 44.98 baş küçükbaş hayvan varlığına sahip oldukları saptanmıştır.

Genç çiftçilerin tarım dışı uğraşlardan elde ettikleri yıllık ortalama gelir 16 518 TL, tarımsal üretimden elde ettikleri yıllık ortalama gelir ise 40 700 TL olarak hesap edilmiştir. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin, sadece bitkisel üretim yapan genç çiftçilere göre daha fazla tarımsal gelir elde ettiği saptanmıştır.

Çizelge 1. Genç çiftçilerin sosyo-ekonomik ve işletme yapılarına ilişkin özellikleri

Özellikler	Hayvansal ve Bitkisel Üretimi Birlikte Yapan Genç Çiftçiler (N=40)			Yalnız Bitkisel Üretim Yapan Genç Çiftçiler (N=70)			Genel (N=110)		
	Ort.	En Az	En Çok	Ort.	En Az	En Çok	En		
							Ort.	Az	En Çok
Yaş (yıl)	28.05	18	40	28.65	18	40	28.40	18	40
Deneyim (yıl)	11.12	2	25	10.97	3	25	11.02	2	25
Aile birey sayısı	4.75	2	10	4.16	2	6	4.37	2	10
Eğitim (yıl)	10.72	2	18	10.97	5	16	10.95	5	18
İşletme arazi genişliği (dekar)	66.75	6	400	47.81	4	265	54.70	4	400
Mülk arazi genişliği (dekar)	26.25	-	70	34.41	-	182	32.09	-	182
Parsel sayısı	8.52	2	50	6.04	1	30	6.95	1	50
Büyükbaş hayvan sayısı	7.23	-	30	-	-	-	2.62	-	30
Küçükbaş hayvan sayısı	44.98	-	200	-	-	-	16.35	-	200
Tarımsal gelir (bin TL)	56	20	105	32	10	170	40	10	170
Tarım dışı gelir (bin TL)	14	-	150	18	-	80	16	-	150
Tarım dışı geliri olan genç çiftçilerin oranı (%)	40.00	-	-	42.86	-	-	41.82	-	-

3.2. Genç çiftçilerin tarımsal üretim yapıları ile sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri arasındaki ki kare analiz sonuçları

Genç çiftçilerin tarımsal üretim yapıları ile bazı sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri arasındaki ki-kare analiz sonuçları Çizelge 3'de verilmiştir. İncelenen genç çiftçilerin %62.73'ünün 18-30 yaş aralığında iken, %37.27'sinin ise 31-40 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Genç çiftçiler ile ilgili yapılan başka bir çalışmada ise 30 yaş üzeri çiftçilerin oranı %72.40 bulunurken 30 yaş altı çiftçilerin oranı ise %27.60 olarak bulunmuştur (Unakıtan ve Başaran, 2018).

Genç çiftçilerin %60.91'inin evli olduğu saptanmıştır. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerde evli olma oranı daha yüksektir (%65).

Genç çiftçiler arasında 7+ aile bireyine sahip olanları oranı, hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerde %12.50 iken, yalnız bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde 7+ aile bireyine sahip olanlara hiç rastlanmamıştır. Bu durumun hayvansal üretimin sürekli ve daha fazla işgücüne ihtiyaç duyması ile ilgili olduğu, bu nedenle ihtiyaç duyulan işgücünün aile işgücü ile karşılanmak istenmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile sadece bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında aile birey sayıları bakımından fark istatistik olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.01$). Doğan ve ark. (2018) tarafından yapılan çalışmada, genç çiftçilerin %82.00'sinin evli olduğu, %73.8'inin ile aile birey sayısının 4-6 kişi aralığında olduğu belirtilmiştir.

Genç çiftçilerin %48.18'sinin ise lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu saptanmıştır. Genç çiftçiler dışsal bir zorunluluktan değil, kendileri istemedikleri için üniversiteye devam etmediklerini belirtmişlerdir. Üniversite eğitimine sahip genç çiftçilerin oranı %24.55 olup, bu oran yalnız bitkisel üretim yapan çiftçilerde daha yüksektir (%30). Aggelopoulos ve Rabatzis (2010) tarafından yapılan çalışmada, genç çiftçilerin %31'inin ilköğretim, %29'unun ortaokul, %23'ünün lise, %17'sinin ön lisans – lisans mezunu olduğu belirtilmiştir.

İncelenen genç çiftçilerin %88.18'inin köylerde yaşadığı tespit edilmiştir. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin köyde ikamet etme oranı, yalnız bitkisel üretim yapan çiftçilerden daha yüksektir. Bu durum hayvansal üretimin doğasından, hayvanların sürekli yakın ilgi ve bakım istemesinden kaynaklandığı söylenebilir. Yalnız bitkisel üretim yapan genç çiftçilerin %17.14'ü il veya ilçe merkezinde ikamet etmektedir. Bu durumun nedeninin bitkisel üretimin işgücü ihtiyacının sürekli olmaması, çiftçilerin şehirde yaşamının sağladığı modern yaşam koşullarından daha fazla yararlanmak istemeleriyle açıklanabilir. Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile sadece bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında ikamet yeri bakımından fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.1$).

Genç çiftçilerin, %80'nin 2-15 yıl arası tarımsal üretim deneyimine sahip oldukları saptanmıştır. Altıntaş ve ark., (2019) tarafından yapılan çalışmada genç çiftçilerin %83.46'sının 1-10 yıl arası mesleki deneyime sahip oldukları belirtilmiştir.

Genç çiftçilerin %77.27'sinin 30 bin TL üzerinde yıllık gelir elde ettiği tespit edilmiştir. Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçilerin %95'i 30 bin TL üzerinde yıllık gelir elde ederken, bu oran yalnız bitkisel üretim yapan çiftçilerde %67.17 olarak saptanmıştır. Bu durum hayvansal üretim ile birlikte bitkisel üretim yapılmasının, hayvansal üretimin katma değerli getirisinin daha yüksek olması ile açıklanabilir. Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile sadece bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında elde edilen gelir bakımından istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.01$).

Genç çiftçilerin %43.64'ünün Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen tarımsal üretimle ilgili desteklerden faydalandığı, %71.82'sinin tarımsal yatırım (sulama, bina onarımı, alet- makine alımı vb.) yaptığı, %60.00'ünün teknik bilgi yardımı aldığı saptanmıştır.

İncelenen genç çiftçilerin %30.91'i kente göç etmek istemektedirler. Göç etmek isteyen genç çiftçilerin oranı yalnız bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde daha yüksektir (%35.71). Genç çiftçilerin göç etmek istemelerinin gerçekleşmesi halinde bazı olumsuz etkilerin ortaya çıkacağı söylenebilir. Bu etkiler Türkiye'nin tarım ülkesi olma özelliğini gün geçtikçe kaybetmesi, tarım sektöründe istihdam edilen kişilerin yaş ortalamalarının artması, tarımsal üretim yapacak kişi sayısının azalması, üretimin azalması ve ithalatın artması şeklinde olabilecektir. Dahası üretim yapılmayan arazilerin amaç dışı kullanılması ile doğal kaynakların tahribi ve yok edilmesi sonucu tarımsal üretimin azalmasından dolayı gıda güvencesi sorunu ortaya çıkarak ülke nüfusunun gıdaya erişimi zorlaşabilecektir (Güreşçi, 2009).

Çizelge 2. Tarımsal üretim yapısı ile seçilmiş sosyo-ekonomik özellikler arasındaki ilişkinin ki-kare analiz sonuçları

Özellikler	Hayvansal ve Bitkisel Üretimi Birlikte Yapan Genç Çiftçiler (N= 40)		Yalnız Bitkisel Üretim Yapan Genç Çiftçiler (N=70)		Toplam (N=110)		
	N	%	N	%	N	%	
Çiftçinin Yaşı	18-30	27	67.50	42	60.00	69	62.73
	31-40	13	32.50	28	40.00	41	37.27
$X^2=0.612$ p=0.434							
Medeni Durum	Bekar	14	35.00	29	41.43	43	39.09
	Evli	26	65.00	41	58.57	67	60.91
$X^2=0.442$ p=0.506							
Aile Birey Sayısı	1-3	10	25.00	16	22.86	26	23.64
	4-6	25	62.50	54	77.14	79	71.82
	7+	5	12.50	0	0.00	5	4.55
$X^2=9.599$ p=0.008*							
Öğrenim düzeyi	İlköğreti	11	27.50	19	27.14	30	27.27
	Lise	23	57.50	30	42.86	53	48.18
	Üniversite	6	15.00	21	30.00	27	24.55
$X^2=3.467$ p=0.0.177							
Yaşadığı yer	Köy	39	97.50	58	82.86	97	88.18
	İlçe	1	2.50	5	7.14	6	5.45
	Merkezi İl	0	0.00	7	10.00	7	6.36
$X^2=5.625$ p=0.060**							
Tarım dışı meslek	Var	16	40.00	36	51.43	52	47.27
	Yok	24	60.00	34	48.57	58	52.73
$X^2=1.334$ p=0.248							
Deneyim	2-15	30	75.00	58	82.86	88	80.00
	16-25	10	25.00	12	17.14	22	20.00
$X^2=0.982$ p=0.322							
Gelir (bin)	10-20	1	2.50	12	17.14	13	11.82
	21-30	1	2.50	11	15.71	12	10.91
	31 +	38	95.00	47	67.14	85	77.27
$X^2=11.249$ p=0.004*							
Destek alma durumu	Evet	22	55.00	26	37.14	48	43.64
	Hayır	18	45.00	44	62.86	62	56.36
$X^2=3.300$ p=0,069							
Yatırım yapma durumu	Evet	26	65.00	53	75.71	79	71.82
	Hayır	14	35.00	17	24.29	31	28.18
$X^2=1.444$ p=0.230							
Teknik bilgi alma durumu	Evet	21	52.50	45	64.29	66	60.00
	Hayır	19	47.50	25	35.71	44	40.00
$X^2=1.473$ p=0.225							
Göç etme isteği	Evet	9	22.50	25	35.71	34	30.91
	Hayır	31	77.50	45	64.28	76	69.09
$X^2=2.081$ p=0.149							

*%1 ve **%10 düzeyinde önemlidir.

Genç çiftçilerin çiftçiliğe bakışları ve çiftçilik yapma eğilimlerine ilişkin değerlendirmeleri Çizelge 3'de verilmiştir. Genç çiftçilerin değerlendirmeleri hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçiler olmak üzere incelenmiş ve iki grup arasında fark olup olmadığı ki- kare analizi ile test edilmiştir.

Genç çiftçilerin %44.5'i " elde ettikleri tarımsal gelirin temel aile ihtiyaçları için yeterli" olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran yalnızca bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde biraz daha yüksektir (%47.1).Yapılan görüşmelerde, genç çiftçilerin tarımdan elde ettikleri gelirin barınma, beslenme, eğitim masrafları gibi sadece temel aile ihtiyaçlarını gidermeye yettiğini, sosyal ve kültürel hayatlarında ihtiyaç duydukları gereksinimlere yetecek bir gelir elde edemediklerini vurgulamışlardır.

İncelenen genç çiftçilerin %62.7'si "tarımsal üretim faaliyeti dışında iş teklifi gelirse çiftçiliği bırakmak" istediklerini belirtmişlerdir. Bu oran yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçilerde daha yüksektir (%68.6). Bu durum artan girdi fiyatları ile bitkisel üretim getirisinin azalması ve çiftçi ailesi geçimini sağlayacak kadar gelirin elde edilememesi ile açıklanabilir.

Ayrıca burada, hayvansal üretimin hemen terkedilmesinin kolay olmaması, çiftçi ailesi için azda olsa düzenli gelir kaynağı sağladığı da düşünülmelidir. Nitekim, Yılmaz ve ark. (2014) tarafından yapılan çalışmada, çiftçilerin artan girdi fiyatları ve düşük ürün fiyatları karşısında, özellikle bitkisel üretimde getirinin azalması sonucu; arazilerini boş bıraktıkları ve tarımsal üretimi bırakmak istedikleri belirtilmiştir. Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile sadece bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında “çiftçiliği bırakmak isteği” bakımından fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.1$).

Genç çiftçilerin %95.5'i “gençlerin tarımsal üretimde yeni teknolojileri kullanmaları ve modern üretim tekniklerine uygulamalarının daha kolay “olduğuna inanmaktadırlar. Bu oran yalnızca bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde daha yüksektir (%97.1).

Genç çiftçilerin %94.5'i kırsal alanlardaki gelirin yetersizliği ve yaşam standartlarının düşük olmasının, gençlerin göç etmesindeki temel sebep olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran yalnızca bitkisel üretim yapan genç çiftçilerde daha yüksektir (%95.7). Yapılan bir çalışmada, gençlerin kente göçünü önlemek, genç çiftçiler için kırsal alanlarda yaşamın çekiciliğine katkıda bulunmak için kırsal alanda gelir çeşitliliği yaratarak geçim imkanlarının artırılması ile kırsal ve kentsel mekanlar arasında hareketliliğin artırılması gerektiği belirtilmiştir (Vidickiene, 2017).

Genç çiftçilerin sadece %23.6'sı çocuklarının da çiftçi olmasını istemektedir. Çocuklarının çiftçi olmasını istemeyenlerin oranı hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçilerde daha yüksektir (%80.0). Bu durum hayvansal üretimin daha zor, yorucu ve meşakkatli bir uğraşı olması ile açıklanabilir. Dahası, genç çiftçiler; tarım sektöründeki desteklerin yetersizliği, piyasadaki istikrarsızlıklar, gelir seviyesinin düşüklüğü gibi nedenler dolayısıyla çocuklarını çiftçilik mesleğine yönlendirmek istememekteydirler. Bu durumun gelecek nesillerde tarım sektöründe istihdam edilecek kişi sayısına olumsuz yönde bir etki yaratacağı söylenebilir.

Genç çiftçilerin % 50'si tarım sektörünü potansiyel olarak gençler için büyük bir istihdam alanı olarak görmektedir. Bu oran hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçilerde daha yüksektir (% 65.0). Bu durum, hayvancılıkla birlikte bitkisel üretim yapmanın işgücü ihtiyacının, daha çok olması ile açıklanabilir. Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.01$).

Genç çiftçilerin % 76.4'ü “gençlere yönelik tarımsal desteklerin gençlerin tarım sektörüne katılımı için iyi bir motivasyon kaynağı” olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçilerde daha yüksektir (% 90.0). Nitekim hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçiler ile yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında bu fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu durumu özellikle 2006 yılından sonra hayvancılık sektörüne verilen desteklerin çeşitlenmesi ve artırılması ile son yıllarda uygulanan genç çiftçilere yönelik teşviklerle açıklamak mümkündür. Karaman (2018), tarafından yapılan bir çalışmada hayvansal üretime verilen desteklerin yüksek olduğu yıllarda elde edilen hayvansal üretim değerlerinin de yüksek olduğu, desteklerin düştüğü yıllarda ise üretim değerlerinin de düştüğü ortaya konmuştur. Bu durum hayvancılığa verilen desteklerin, üretim değerlerinin artışında önemli bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Genç çiftçilerin % 72.7'si genç çiftçiler ile tarım sektörünün daha çok gelişeceğini düşünmektedirler. Bu oran hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan çiftçilerde daha yüksektir (% 77.5). Genç çiftçilerin, teknolojiyi daha kolay kullanabilmesi, modern üretim tekniklerini daha iyi yapabilmesi, yeniliklere açık olması sebebiyle, genç çiftçilerle tarım sektörünün daha fazla gelişeceğine ve sektörün ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayacağına inandıklarını söylemek mümkündür.

Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin tamamı, yalnız bitkisel üretim yapan çiftçilerin % 91.4'ü genç çiftçilerin sosyo ekonomik koşullarının iyileştirilmesi halinde, gençlerin köyde kalma ve çiftçilik yapma eğilimlerinin artacağına inanmaktadırlar. İki grup arasındaki fark istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.1$). Hayvansal ve bitkisel üretimi birlikte yapan genç çiftçilerin sosyoekonomik koşullara daha fazla önem verdiği söylenebilir.

Genç çiftçilerin %92.7'si çiftçiliği bir “meslek” olarak, %90.0'ı ise bir “yaşam biçimi” olarak değerlendirmektedir. Bu durum çiftçiliğin hala geleneksel bir geçim kaynağı olduğunu, başka bir iş, gelir veya istihdam alanı olmadığı için çiftçiliğin zorunluluktan yapılan bir uğraş olduğunu işaret etmesi bakımından önemlidir. Türkiye'de işletmeler bir yapılandırma sürecinden geçirilmeli, köylü ile çiftçi ayrımı mutlaka yapılmalıdır. Yapılandırma sürecinden başarı ile geçen, amaçlarına ulaşan ve rekabet gücü kazanan işletmeler ile pazara yönelik üretim yapan işletme sahipleri “çiftçi” kabul edilmeli, yeniden yapılandırma süreci sonunda başarısız olan ve bu sürece dahil olmayan küçük ve öz tüketim amaçlı üretim yapan, köyde yaşamayı “yaşam biçimi” olarak seçmiş olan işletme sahipleri “köylü” olarak kabul edilmelidir.

Bu süreç sonunda tarımsal destekler pazara yönelik üretim yapan ve çiftçi kabul edilen işletmelere verilmeli, diğerleri sosyal destek ödemeleri kapsamına alınmalıdır. Bu şekilde tarımsal finansman kaynaklarının kullanımı daha rasyonel olacak ve kaynakların tarım sektöründe kalması sağlanabilecek, sektörün rekabet gücü artırılacaktır (Yılmaz, 2006).

Genç çiftçilerin %55.5'i çiftçiliğin toplumda saygı duyulan bir uğraş olduğunu düşünmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında, genç çiftçilerin yarısının toplumda çiftçilik mesleğine saygı duyulmadığına inandığı anlamına gelmektedir. Gençlerin çiftçilik yapmak istememelerinin altında yatan nedenlerden birinin de toplumdaki bu algı olduğu söylenebilir. Yüksek getirisi olan, çiftçi ailesinin ve çocuklarının iyi yaşam koşullarına sahip olacağı, modern yaşam olanaklarının mümkün olduğu sosyo ekonomik koşulların sağlandığı kırsal alanların varlığı durumunda, çiftçilik istenilen bir uğraş ve toplumda saygın bir konumda olacaktır. Bu durum gençler tarafından çiftçiliği tercih edilebilir bir uğraş, bir meslek haline getirecektir.

Çizelge 3. Genç çiftçilerin çiftçiliğe bakışları ve çiftçilik yapma eğilimlerine ilişkin ki-kare analiz sonuçları

	Hayvansal ve Bitkisel Üretimi Birlikte Yapan Genç Çiftçiler (N= 40)		Yalnız Bitkisel Üretim Yapan Genç Çiftçiler (N=70)		Toplam (N=110)	
	N	%	N	%	N	%
1-Elde ettiğim tarımsal gelir temel aile ihtiyaçlarım için yeterlidir.						
Evet	16	40.0	33	47.1	49	44.5
Hayır	24	60.0	37	52.9	61	55.5
$\chi^2=0.526$ p=0.468						
2-Tarımsal üretim faaliyeti dışında iş teklifi gelirse çiftçiliği bırakmak isterim.						
Evet	21	52.5	48	68.6	69	62.7
Hayır	19	47.5	22	31.4	41	37.3
$\chi^2=2.812$ p=0.094***						
3-Tarımsal üretimde gençlerin yeni teknolojileri kullanmaları ve modern üretim tekniklerine uygulamaları daha kolaydır.						
Evet	37	92.5	68	97.1	105	95.5
Hayır	3	7.5	2	2.9	5	4.5
$\chi^2=1.265$ p=0.261						
4-Düşük gelir ve düşük yaşam standardı, gençlerin kente göç etmesinde temel sebeptir.						
Evet	37	92.5	67	95.7	104	94.5
Hayır	3	7.5	3	4.3	6	5.5
$\chi^2=0.510$ p=0.475						
5-Çocuklarının çiftçilik yapmasını isterim.						
Evet	8	20.0	18	25.7	26	23.6
Hayır	32	80.0	52	74.3	84	76.4
$\chi^2=0.460$ p=0.497						
6-Tarım sektörü potansiyel olarak gençler için büyük bir istihdam alanıdır.						
Evet	26	65.0	29	41.4	55	50.0
Hayır	14	35.0	41	58.6	55	50.0
$\chi^2=6.923$ p=0.009*						
7-Gençlere yönelik tarımsal destekler gençlerin tarım sektörüne katılımı için iyi bir motivasyon kaynağıdır.						
Evet	36	90.0	48	68.6	84	76.4
Hayır	4	10.0	22	31.4	26	23.6
$\chi^2=6.476$ p=0.011**						
8-Genç çiftçilerin tarım sektörünü daha ileriye taşıyabileceğini düşünüyorum.						
Evet	31	77.5	49	70.0	80	72.7
Hayır	9	22.5	21	30.0	30	27.3
$\chi^2=0.722$ p=0,396						
9- Genç çiftçilerin sosyo ekonomik koşullarının iyileştirilmesi, gençlerin köyde kalma ve çiftçilik yapma eğilimini artırır.						
Evet	40	100.0	64	91.4	104	94.5
Hayır	0	0.0	6	8.6	6	5.5
$\chi^2=3.626$ p=0.057***						
10-Çiftçilik bir meslektir.						
Evet	37	92.5	65	92.9	102	92.7
Hayır	3	7.5	5	7.1	8	7.3
$\chi^2=0.005$ p=0.945						
11-Çiftçilik yaşam biçimidir.						
Evet	37	92.5	62	88.6	99	90.0
Hayır	3	7.5	8	11.4	11	10.0
$\chi^2=0.437$ p=0.509						
12- Çiftçilik toplumda saygı duyulan bir uğraştır.						
Evet	23	57.5	38	54.3	61	55.5
Hayır	17	42.5	32	45.7	49	44.5
$\chi^2=0.106$ p=0.744						

*%1, **%5 ve ***%10 önem düzeyindedir.

4. SONUÇ

Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından gençlerin çiftçilik yapmaları önem arz etmektedir. Tarım sektörünün geleceği ve gıda güvenliği açısından tarımsal ve kırsal politikalar belirlenirken gençlerin tarım sektörü, çiftçilik ve kırsal alan üzerine algı, düşünce ve beklentilerinin bilinmesi sağlıklı politikalar üretebilmek açısından önemlidir. Bu çalışmanın bulguları bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapan genç çiftçiler ile yalnızca bitkisel üretim yapan çiftçiler arasında; çiftçilerin ikamet ettikleri yer (köy, ilçe merkezi ve il merkezi), çiftçi aile büyüklüğü ve işletme gelirleri bakımından önemli farklılık olduğunu göstermektedir. Ayrıca, tarımsal üretimden elde edilen gelirin çiftçi ailesinin temel ihtiyaçları ile sosyo kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayacak düzeyde olması, kırsal alanda istihdam alanlarının artırılması, genç çiftçilere yönelik tarımsal desteklerin ve teşviklerin artırılması, kırsal alanların sosyo- ekonomik koşullarının iyileştirilmesi ve modern yaşam imkânlarının sağlanmasının, gençlerin köyde kalma ve çiftçilik yapma eğilimlerini arttıracak sonucuna varılmıştır. Belirtilen sorunların çözülememesi durumunda ise, kırsal alanların modern yaşam imkânları bakımından iticiliği gençlerin kentlere göç etmelerini daha da artıracak, kırsalda tarımsal üretim yapan nüfus azalacak ve yaşlanacak, bu durum tarımsal üretim ve gıda güvenliği için önemli bir tehdit/risk oluşturabilecektir.

Tarım sektörünü özellikle genç çiftçiler için teknik, ekonomik, sosyal teşvik ve kırsal politikalarla yeniden kurgulamak, kırsal alanda girişimciliğin artmasına, genç işsizliğin azalmasına ve hatta gıda güvenliğinin artmasına yardımcı olabilir. Gençlerin çiftçilikten vazgeçmemeleri ve vazgeçenlerin de çiftçiliğe dönmelerini sağlamak için genç çiftçi projesi gibi uygulamaların yanında genç çiftçilerin kırsalda yaşam kalitelerini ve yaşam güvencelerini sağlayacak sosyo-ekonomik ve kültürel düzenlemeler yapılmalı, kırsal politikaların etkinliği artırılmalıdır. Gençler için çiftçilik bir yaşam biçiminden ziyade bir meslek olarak algılanacak şekilde düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca çiftçiliğin bir meslek olarak algılanması için istikrarlı gelir sağlayıcı bir geçim kaynağı olarak çiftçiliğin yeniden kurgulanması gerekmektedir. Bu amaçla tarımsal üretimde kendine yeterliliğin ve üretimde devamlılığın sağlanması için tarım politikaları kurgulanırken genç çiftçilerin içinde yer aldığı projelere öncelik verilmeli, genç çiftçiler için pozitif ayrımcılık yapılmalı, ürün ve girdi piyasalarında istikrar sağlayıcı önlemler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aggelopoulos, S. ve Rabatzis, G. 2010. *European Union Young Farmers Program: A Greek Case Study*. *New Medit, A Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment* 9(2): 50-55.
- Altıntaş, G., Altıntaş, A., Bektaş, H., Çakmak, E., Oruç, E., Kızılaslan, H., Birol, D., (2019). *Genç Çiftçi Desteklemelerinin Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimleri Üzerine Etkileri: TR-83 Bölgesi Örneği*. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 7(10): 1682-1693, 2019
- Anonymous, 2013. *Policies enabling innovation, learning and transition towards sustainability of agriculture. Final Conference of the FarmPath and Solinsa 7th Framework projects. Conference documents, 3 December 2013, Brussels*. http://www.solinsa.org/fileadmin/Files/deliverables/Deliverable_6.6.pdf
- Anonim, 2016. *Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi uygulaması ile ilgili Tebliği*. 5 Nisan 2016 tarihli Resmi Gazete. www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160405-2.htm
- Anonim, 2017a. *2017 yılı Genç Çiftçi Tespitine Yönelik Çalışma, Isparta İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Kayıtları, Isparta*
- Anonim, 2017b. *Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2017 Yılı Performans Programı*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2017_01/30154029_2017_YYIY_Performans_ProgramY.pdf. Erişim tarihi: 19.06.2019.
- Anonim, 2019. *Genç Çiftçi Akademisi. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Adana*. <https://ziraat.cu.edu.tr/haber-detay/7/genc-ciftci-akademisi>. Erişim Tarihi: 15.10.2019.
- Arlı, R., Balcı, M., Abay, C. 2014. *Gençlerin Kırsalda Çiftçilik Yapma Eğilimleri: Akhisar İlçesi Örneği*. *Ulusal Aile Çiftçiliği Sempozyumu 30-31 Ekim 2014, Ankara*. 27-32.
- Çelik, N. 2018. *Tarımda Kadın Girişimciliği ve Genç Çiftçi Projesi: Kahramanmaraş İli Örneği, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 53s, Kahramanmaraş*.
- Doğan, H.G., Kan, A., Kan, M., Tosun, F. Uçum, İ., Solmaz, C., Birol, D. 2018. *Türkiye'de Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanma Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi*. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(11): 1599-1606.
- Doğan, Z., Arslan, S.ve Berkman, A. N. 2016. *Türkiye'de Tarım Sektörünün İktisadi Gelişimi ve Sorunları: Tarihsel Bir Bakış, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 29-41.
- Gönüllü, H. 2015. *Yaşlanma Ve Kırsal Yaşlılık Mevcut Durum Raporu, Mart 2015, Ankara*
- Güreşçi, E. 2012. *Türkiye'nin Köyden Kente Göç Sorunu*. *Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (6):41-55,
- Karaman, S. 2018. *Türkiye Bitkisel ve Hayvansal Üretim Değerlerinin Bölgesel Düzeyde Panel Endeks ile Karşılaştırmalı Analizi*. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 28(2): 168-174.

- Kimaro, P. J., Towo, N., Moshi, B., H. 2015. *Determinants Of Rural Youth's Participation In Agricultural Activities: The Case Of Kahe East Ward in Moshi Rural District, Tanzania*, *International Journal Of Economics, Commerce and Management*, 3(2): 1-49.
- Kontogeorgos, A., Tselempis, D., Karipidis, P. 2014a. *Young Farmers' Perceived Service Quality of the Greek Ministry of Agriculture: A SERVQUAL Approach*. *Agricultural Economics Review*, 15(1): 60-71.
- Kontogeorgos, A., Michailidis, A., Chatzitheodoridis, F., Loizou, E. 2014b. *New Farmers a Crucial Parameter for the Greek Primary Sector: Assessments and Perceptions*. *International Conference on Applied Economics (ICOAE 2014)*. *Procedia Economics and Finance*. 14: 333-341.
- Koseoglu, M., ve Yamak, R. 2008. *Uygulamalı İstatistik. Celepler Matbaacılık*, 3. Baskı. Trabzon.
- Nag, A., Jha, S., Kumar Mohammad, A.; Maiti, S.; Gupta, J.; Gosain, D. K.; Datta, K. K.; Mohanty, T. K. 2018. *Predictive Factors Affecting Indian Rural Farm Youths' Decisions to Stay in or Leave Agriculture Sector*. *Journal of Agricultural Science and Technology*. 20(2): 221-234.
- Unakutan, G. ve Başaran, B. 2018. *Genç Çiftçi Projesinin Başarısı İçin Bir Öneri: Genç Çiftçi Kooperatifleri*, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04 (02): 149-157.
- Vidickienė, D. 2017. *Attractiveness of Rural Areas for Young, Educated Women in Post-Industrial Society*. *Eastern European Countryside* 23(1):171–190.
- Villa, M. 1999. *Born To Be Farmers? Changing Expectations in Norwegian Farmers' Life Courses*. *European Society for Rural Sociology*. 39(3): 328-342.
- Yalçın, G. ve Kara, F. 2016. *Kırsal Göç ve Tarımsal Üretim Etkileri*. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*. 20(2): 154-158.
- Yavuz, F. 2005. *Türkiye'de Tarım*. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Yılmaz, H. 2006. *Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasındaki Değişim Süreci ve Türkiye'nin Uyum Kapasitesinin İzlenen Politikalar Çerçevesinde İncelenmesi*. *Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 13-15 Eylül 2006, Antalya. Cilt 1, s.40-54.
- Yılmaz, H., Demircan, V., Gül, M. Çelik Ateş, H., Öztürk, E. 2014. *2000 Yılı Sonrası Tarım Politikalarının Kırsal Kesim ve Tarımsal Yapı Üzerine Sosyo-Ekonomik Etkileri: Batı Akdeniz Bölgesi Örneği*. *TUBİTAK 1001 Proje sonuç raporu*. Proje no: 111K048
- Yılmaz, H., Boğa, D. 2018. *Türk Tarımında Kadın İstihdamının ve İşgücüne Katılmasının Değerlendirilmesi*. *Mardin Artuklu Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi 19-21 Nisan 2019, Mardin, Bildiriler kitabı*, s. 134-144.